

Les traduccions en el mercat editorial valencià

Els valencians i la literatura 'anostrada'

El punt de vista del traductor

Josep Marco

El cas de la literatura traduïda al català al País Valencià és un d'aquells de got mig buit o mig ple.

Cal constatar, en primer lloc, que bona part de les traduccions que es publiquen van adreçades al lector infantil i juvenil en un entorn educatiu. De fet, sense aquest lector captiu la viabilitat de la majoria de les editorials es veuria greument amenaçada (per dir-ho amb un eufemisme). És ben palés que el gruix del públic lector adult que va a la llibreria i compra llibres traduïts al català, des de la darrera novetat que ha vist ressenyada en el suplement de llibres del diari fins al clàssic irrenunciable per a una persona culta, no és suficient per a crear i mantenir una dinàmica cultural fluïda. Molts valencians, sobretot als grans nuclis urbans, han decidit viure d'esquena a la seua llengua. O potser algú ho va decidir per ells fa temps. No és aquest el lloc per a descabdellar un fil ben enviscat; bastarà dir, doncs, que l'atròfia moral que afecta molts valencians en diversos àmbits de la res publica no és cosa només de les institucions, sinó també dels ciutadans.

Malgrat tantes coses tot just apuntades —la migradesa que voreja la indigència, la indiferència de molts i la mala fe d'alguns—, però, mai abans en el passat recent havíem tingut els valencians una joventut escolaritzada en la llengua pròpia i un sector editorial amb un cert grau de compromís amb aquesta llengua. A més, en els darrers anys s'han produït iniciatives editorials d'aquelles que eixamplen la base —l'humus— de què es nodreix una cultura literària, com ara la incorporació d'autors estrangers contemporanis de primera fila al catàleg de Bromera, la posada en marxa d'una col·lecció d'assaig literari per 3i4 o la contribució de les Publicacions de la Universitat de València amb propostes arriscades també en el camp de l'assaig. Tot plegat, doncs, poden trobar-se motius per a una (moderada) esperança.

La mateixa imatge del got aprofita per a descriure la situació del traductor, un dels nodes de la xarxa de connexions que constitueix tot sistema literari. És ben cert que l'activitat traductora de les editorials valencianes dona feina avui dia a un col·lectiu de professionals que fa poques dècades senzillament no existia. Però no és menys cert que aquests professionals ni tenen el reconeixement social que mereixerien (les cultures serien mútuament impermeables sense els seus esforços), ni poden dedicar-se en exclusiva a la traducció (l'han de compatibilitzar amb una feina principal), ni tenen la visibilitat que els caldria (els crítics tot sovint parlen de les traduccions com si els autors originals tingueren el do de la glossolàlia i crearen textos sense esforç en qualsevol llengua). Quant a les condicions materials de la feina, un contracte estàndard

de traducció estipula que el traductor rep una quantitat inicial, un tant alçat per pàgina, en concepte de bestreta pels drets d'autor que li corresponguen en virtut dels exemplars venuts. Doncs bé, hi ha editorials valencianes que o bé no inclouen el tant alçat, amb la qual cosa el traductor comparteix el risc de l'editor i cobra molt poc per la seua feina si el llibre es ven poc, o bé no inclouen la percepció de drets, de manera que si el llibre esdevé un *best-seller* tots els beneficis són per a

El de la traducció hauria de ser un camí d'anada i tornada. / JESÚS CÍSCAR

l'editor. Aquestes condicions són molt semblants a les que pateixen els col·legues d'arreu de l'Estat, però molt diferents de les que imperen en altres països, on un traductor pot arribar a guanyar el doble (Regne Unit) o fins i tot el triple (Bèlgica, Holanda) per la traducció d'un mateix llibre.

Got mig buit o mig ple? Més llums que ombres, o viceversa? Que ho jutge cadascú. El que és ben cert és que la traducció ocupa un lloc central en els fluxos entre cultures i que el traductor n'és un dels agents fonamentals. Sense el reconeixement i la protecció deguts, tant l'activitat com els professionals poden esdevenir anèmics, amb la consegüent pèrdua de vitalitat de tot el sistema literari. En el cas valencià, com en el de qualsevol altra cultura petita, l'anèmia pot sumar-se a uns altres desordres i, al capdall, posar en greu perill la vida del malalt.

Josep Marco és traductor i professor titular de Traducció Literària de la Universitat Jaume I.

Es publica poc

El punt de vista de l'editor

Joan Carles Girbés

No, no es tracta d'una errata. El titular és correcte i el referme en aquesta entradeta: es publica poc. O, si més no, no es publica tot el que caldria, que potser és una manera distinta de veure les coses. I és que, si bé als punts de venda de llibres podem trobar una oferta aclaparadora, la presència d'obres en valencià continua sent insuficient per a arribar a tots els àmbits on ha d'arribar una llengua considerada normal.

nacional, potser el buit és encara més notable. Per exemple, l'autor nord-americà James Patterson, amb més de 170 milions d'exemplars venuts de les seues incomputables novel·les (aviat és dit!) i assidu de les llistes dels més venuts del *New York Times* (la bíblia dels super-ventes) no ha estat tampoc mai traduït a la nostra llengua. No és, això, una *carencia singular*?

La nostra literatura exhibeix des de fa anys una salut creativa de ferro. Tenim molts autors bons i alguns de molt bons, i periòdicament s'editen obres remarcables i fins i tot excepcionals. Però una literatura que no integra la producció d'altres països redueix la seua capacitat d'evolucionar, de créixer i d'explorar camins nous. Poder llegir qualsevol tipus de llibre en valencià ens permet incorporar altres literatures a la pròpia amb naturalitat i no sentir-nos (no ser) una cultura secundària, subsidiària i aïllada. Necessitem traduir els títols que gaudeixen de les màximes distincions en les cultures del nostre entorn, però també els de consum massiu, els *best-sellers* de què tot el món parla, les guies de viatges, els àlbums il·lustrats enlluernadors, els llibres tècnics, els d'autoajuda, els empresarials, els romàntics i tants i tants altres que contribueixen, amb una oferta diversa, a motivar una demanda encara insuficient.

El de la traducció hauria de ser un camí d'anada i tornada, un intercanvi en tota regla que ens permeta exportar les creacions pròpies. La traducció al coreà de l'àlbum *El desig de la Lluna*, de Montse Gisbert, o la venda recent dels drets a l'eslovè de *L'infern de Marta*, de Pasqual Alapont, són exponents (encara aïllats, però esperançadors) de l'interés que pot despertar la nostra producció si la sabem treballar bé de portes enfora. Però, per aconseguir-ho amb garanties, és imprescindible potenciar el mercat interior. En aquest sentit, hem d'exigir a les administracions i als mitjans de comunicació públics més implicació en la defensa del llibre en valencià, i hem de demanar als llibreters que ens ajuden a difondre les nostres publicacions, però, a més, els editors hem de ser autocrítics i ampliar horitzons, conscients que els lectors no naixen, es fan.

En aquests temps de canvi de paradigma amb la implantació del llibre digital, els editors hem de reivindicar la nostra capacitat de seduir els lectors, qualsevol tipus de lector, amb llibres atractius, engrescadors, útils, apassionants i adequats a tots els gustos. Si han estat escrits originàriament en altres llengües... benvinguts siguen també!

Joan Carles Girbés és director de publicacions d'Edicions Bromera.

Quan, l'octubre passat, l'Acadèmia sueca atorgà el premi Nobel a Herta Müller, molts van (vam) caure, bocabocats, en la síndrome "Herta què?". Desconèixiem encara les virtuts d'aquesta escriptora romanesa en llengua alemanya, però, per a vergonya col·lectiva, vam poder comprovar que estava traduïda des de feia anys al castellà i al galleg; en català sempre havia estat inèdita. Diversos editors ens vam apressar a lluitar pels drets, i finalment ha estat Bromera, que publica també altres Nobel com Dario Fo, Naguib Mahfuz o Orhan Pamuk, qui ha acarat el repte de donar a conèixer, als lectors en la nostra llengua, les històries dures i combatives de Herta Müller. Hem d'agrair al comitè dels Nobel que ens haja descobert aquesta gran autora, però ni tan sols l'aval del guardó més important del món és garantia de traducció. Fixeu-vos, sinó, en el cas de Kenzaburo Oé, premi Nobel del 1994 i encara verge de cap edició en català...

Però no només de Nobels viu el lector. Si ens fixem en els escriptors d'èxit inter-